

Гурлева Т.С.
кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник,
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
[https:// orcid.org/0000-0002-6518-5216](https://orcid.org/0000-0002-6518-5216)

Емпіричне дослідження довіри до ЗМІ вимушено переміщених осіб під час війни

Анотація. Висвітлено результати емпіричного дослідження оцінки власної довіри до ЗМІ вимушено переміщеними особами, а також їх ставлення до альтернативних джерел отримання інформації. Окреслено орієнтири психологічної допомоги громадянам щодо споживання інформації під час війни.

Ключові слова: вимушено переміщені особи, довіра до ЗМІ, комунікація, довіра до інших, техніка шкалювання, психологічна допомога.

Hurlieva T.S.
candidate of psychological sciences,
leading researcher
Institute of Psychology named after H.S. Kostyuk of the National Academy
of Sciences of Ukraine
[https:// orcid.org/0000-0002-6518-5216](https://orcid.org/0000-0002-6518-5216)
email: t.s.gurleva@gmail.com

Empirical study of confidence in the media of forcibly displaced persons during the war

Abstract. The results of an empirical study of the assessment of one's own trust in mass media by forcibly displaced persons, as well as their attitude to alternative sources of obtaining information, are highlighted. Guidelines for psychological assistance to citizens regarding information consumption during the war are outlined.

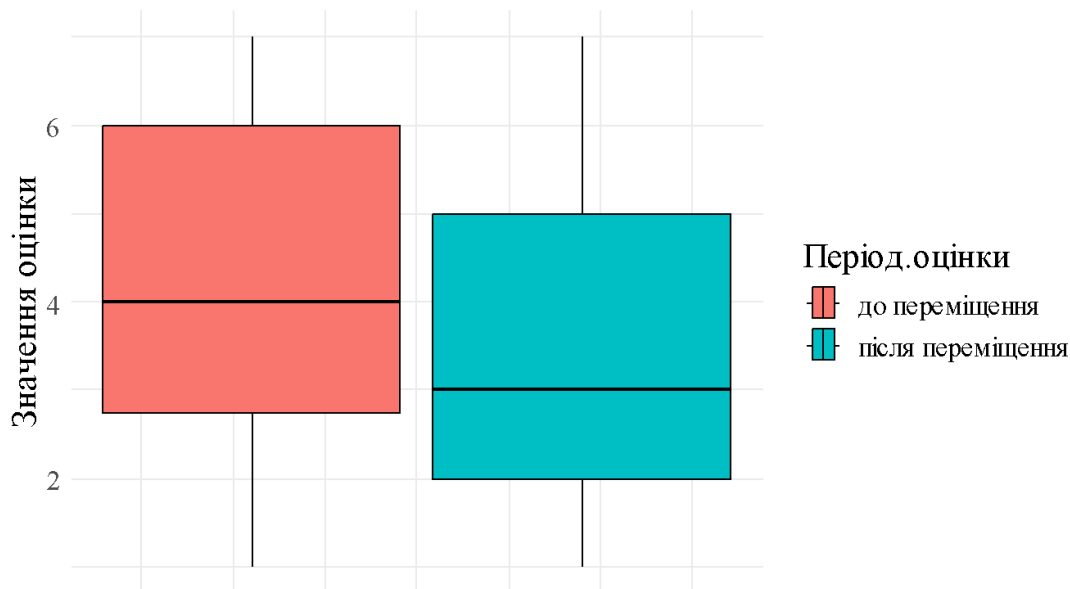
Keywords: forcibly displaced persons, trust in mass media, communication, trust in others, scaling technique, psychological help.

На сьогоднішній день, в ситуації збройної агресії росії проти України, станів невизначеності та важких психічних переживань є нагальним розвиток у громадян критичного мислення та психологічної стійкості до маніпулятивних впливів інформаційного простору, формування довіри до себе як до особистості, яка має розвиватися, бути свідомою у вживанні інформації і її розповсюдженні серед інших людей [1; 2]. Метою даного дослідження було емпірично дослідити оцінку власної довіри громадянами-вимушено переміщеними особами до засобів масової інформації (ЗМІ), зокрема до і після переміщення на більш безпечні території, виявити ставлення співгромадян до інформаційних джерел взагалі і ролі живої комунікації між людьми під час війни.

Емпіричне дослідження проводилося у лютому-березні 2024 року. Всього було охоплено 32 громадянина України, що вимушено змінили місце проживання через військові події в країні, серед них чоловіки і жінки віком від 24 до 87 років. Застосовувалась техніка шкалювання (за Г. Фехнером), в основі якого лежить самооцінювання респондентом власних якостей, станів тощо. Респондентам були задані наступні питання (повне опитування і його результати представлені в статті [1]): 1. Наскільки Ви довіряли інформації зі ЗМІ перед вимушеним переміщенням (зовсім не довіряв – 1, абсолютно довіряв – 7). 2. Наскільки Ви довіряєте інформації зі ЗМІ зараз, перебуваючи в більш безпечному місці (зовсім не довіряю – 1, абсолютно довіряю – 7). Тими, хто брав участь у дослідженні, було надане тлумачення власної думки, що підлягало якісному аналізу.

За результатами отриманих даних, довіра до ЗМІ у опитуваних була найбільшою на початку війни у ситуації небезпеки, ще перед вимушеним переміщенням – таку високу довіру відзначили 42 % респондентів. Після переміщення у безпечну обстановку більшість опитаних, а саме – майже половина з них, стали ставитися до ЗМІ з помірною довірою (48 %), у більш ніж третини (36 %) довіра дещо знизилася. Значна кількість опитуваних (39 %) засвідчила зовсім низьку довіру до ЗМІ після переміщення. А от підвищення довіри до ЗМІ після вимушеного переміщення виявила зовсім мала кількість опитуваних – лише 6 %.

На рис. 1 представлено діаграму бокс-плот (ящик з вусами),

Рис. 1 Порівняння розподілів показника оцінки довіри до ЗМІ у вимушено переміщених осіб до та після переміщення

на якій зображено два розподіли оцінки довіри до ЗМІ до та після переміщення. Медіана оцінки довіри до ЗМІ після переміщення відповідає нижчому значенню, ніж до переміщення. Це може вказувати на те, що в середньому люди, які були змушені переїхати, стали менше довіряти ЗМІ. Серед можливих причин зменшення довіри після переміщення можна зазначити наступні:

- вимушено переміщені особи можуть бути більш схильними до впливу дезінформації та маніпуляцій;

- вимушене переміщення є стресовим досвідом, який може вплинути на критичне мислення і сприйняття інформації;
- вимушено переміщені особи можуть відчувати, що ЗМІ недостатньо уваги приділяють їхнім проблемам і потребам.

Значущих відмінностей у показниках середніх значень оцінок довіри до ЗМІ до та після переміщення у групах чоловіків та жінок не виявлено.

Загалом можна сказати, що довіра до ЗМІ в опитаних українців була і залишилась на достатньо невисокому рівні (низькому та середньому), бо, як бачимо з коментарів респондентів: «Взагалі не довіряю ЗМІ», «Там брехня і маніпуляція», «Я завжди довіряю лише собі, інформації довіряю, коли ретельно перевіряю її», «Губишся, хто каже правду» тощо. Із коментарів опитаних можна розуміти, що в перші дні війни люди уважно прислухались до новин, до аналізу подій, які поступали здебільшого із обмежених вітчизняних офіційних джерел, аби орієнтуватися, знати, коли що і як відбувається в країні і в конкретному регіоні, наприклад, куди і яким чином евакуюватися тощо. Довіра до інформації зі ЗМІ стала спадати, бо значно збільшився потік даних і повідомлень із безлічі найрізноманітніших інформаційних каналів, які були здебільшого взаємозаперечливими і незрозумілими, а часто виявлялись оманливими, людям важко було розібратися у достовірності інформації, того, що стосується саме їх обставин.

В ситуації інформаційної невизначеності та заплутаності громадяни в основному орієнтувались на «сарафанне радіо», на думки і поради найближчих і довірених осіб, на власний пережитий осмислений досвід. Слід зазначити, що довіра до інших у респондентів значно зросла у результаті тісної комунікації, спільного вирішення з іншими людьми («друзів по нещастю») складних ситуацій, додання труднощів, пов'язаних з вимушеним переміщенням.

Що стосується індивідуальної динаміки довіри до інших, то виявилось, що довіра до інших у більшості опитуваних змінилась – у одних частково знизилась (33 %), у інших – частково підвищилась (33 %), але були й ті, у кого цей параметр залишився без змін (34 %). Дані результати свідчать про те, що довіра до інших є дуже чутливою індивідуальною реакцією, пов'язаною з власним досвідом. Аналіз коментарів респондентів показав, що довіра до інших зросла у тих, хто побачив добре ставлення до себе і до інших від незнайомих людей. Довіра до інших зменшилась у тих, хто зіткнувся з небажаними людськими проявами, такими як байдужість, роздратованість. Це виявляє і підкреслює значення взаємопідтримуючих, довірливих, людських стосунків між усіма, хто потрапив у загрозову для життя і здоров'я ситуацію.

Необхідність йти на контакт заради виживання (зокрема отримати життєво важливу інформацію щодо вирішення невідкладних питань) орієнтує людину на розширення сфери спілкування у кризових умовах. Такий інтенсивний досвід спілкування допомагає удосконалити прояви власної довіри, а саме, вибирати ступінь довіри тій чи іншій людині, у тій чи іншій ситуації, адекватно корегувати свою довіру у залежності від мінливості обставин, переосмислення вияву і наслідків власної довіри до оточуючих. З коментарів респондентів видно, що довіра до інших позитивно впливала на

стан довіри і до інформації, яку ці люди доносили, бо на неї можна було опертися у своїх рішеннях.

Можна сказати, що довіра до інфо даних оточуючих людей, особливо у схожій ситуації – а саме прийняття рішення переїхати у більш безпечне місце і сам момент переїзду і подальшого облаштування – виступає важливим джерелом отримання інформації, яка сприймається як актуальна, зрозуміла, конкретна і вчасна. Цей інформаційний канал («живий» обмін інформацією) виступає альтернативою ЗМІ – Інтернет, преса, радіо, ТВ тощо, і підкреслює необхідність підвищення якості останніх у наданні громадянам важливих, достовірних і вчасних сповіщень, повідомлень, рекомендацій в екстремальних життєвих обставинах під час війни, враховуючи проблеми і очікування українців.

Окреслимо орієнтири психологічної допомоги вимушено переміщеним особам при взаємодії зі ЗМІ, з іншими джерелами отримання інформації, перебування наших людей в край неоднорідному інформаційному просторі. Це: розвиток і вивищення ціннісно-сислової сфери (коли у пріоритеті – вищі цінності і смисли, власні переконання), знань щодо дезінформації і маніпуляцій у ЗМІ і умінь протистояти негативним впливам, навичок самопомоги у подоланні стресу, довіри до себе і здатності розширювати довірливі стосунки з іншими, відповідальності за споживання і розповсюдження інформації, критичності до ЗМІ з орієнтацією на надійні, перевірені джерела та власний проаналізований досвід. Необхідна психологічна підтримка людині у пошуку та реалізації нею власних можливостей, перспектив особистісного розвитку в подоланні важких життєвих ситуацій.

Список використаних джерел

1. Гурлева Т.С., Журавльова Н.Ю. Вимушене переміщення через війну як екзистенційний вибір: емпіричне дослідження проблеми. *Вчені записки ТНУ. Серія: Психологія*. Том 35 (74) № 2, 2024. С.93-101. DOI <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.2/16>
2. Гурлева Т. С., Журавльова Н. Ю. Резильєнтність до руйнівної інформації в часи війни: напрями вдосконалення. *Формування резильєнтних компетентностей здобувача освіти в період трансформацій, сучасних викликів та кризових станів суспільства* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 липня – 13 серпня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С.38-42. URL: https://lib.iitta.gov.ua/736616/1/Hurlieva_Zhuravlova_2023_Reziliientnist_d_o_ruynivnoi_informacii.pdf